

Драган Миловановић

Економски факултет,
Универзитет у Бањој Луци,
БиХ,

✉ dragan.milovanovic@efbl.org

ФИНАНСИЈСКО ВРЕДНОВАЊЕ ЕФЕКТА УВОЂЕЊА ИНОВАЦИЈА У ПРЕДУЗЕТНИЧКИ ОРИЈЕНТИСАНО ПРЕДУЗЕЋЕ

FINANCIAL EVALUATION OF IMPACT OF INTRODUCING INNOVATIONS IN ENTERPRISE-ORIENTED COMPANIES

Резиме: *Наглим развојем информационе и комуникационе технологије крајем 20. вијека, предузетништво поновно добија на интензитету и постаје темељна привредна дјелатност. Велика економска транзиција, промјена критичних производних ресурса са материјалних на нематеријалне са једне стране, те истовремена либерализација и приватизација у посткомунистичким земљама с друге, широм је отворила врата новом предузетничком узлету. Предузетничка економија је економија у којој је иновација нормална, редовна, стабилна и континуирана појава. У условима великих промјена и оштре конкурентске борбе, нове идеје и способност креирања и коришћења иновација, изненађење и брзо прилагођавање постају фактори који могу донијети велики успјех. Због тога се поново афирмише предузетнички дух и понашање предузетних менаџера иновација. Иновација је инструмент предузетништва. Треба имати у виду да иновација креира ресурс. Стога је потребно анализирати и креирати модалитете вредновања ефеката увођења одређених иновација у предузеће. Циљ рада је да се кроз математичку анализу елаборирају могућности мјерења финансијских ефеката увођења иновација у предузетнички оријентисано предузеће. Такође, у раду ћемо настојати анализирати страна искуства за домаћу праксу из угла креирања и примјене одређених иновација у предузетнички оријентисаним предузећима. У раду су коришћене научне методе дедукције, компаративне анализе и анализе добрих примјера из праксе. Интерпретација добијених резултата треба да послужи као основа за стручну и научну дискусију о финансијском вредновању ефеката увођења иновација у предузетнички оријентисано предузеће, као и основа за унапређивање постојећег аналитичког оквира.*

Кључне ријечи: Финансијско вредновање, иновације, предузетништво, извори иновација.

ЈЕЛ класификација: L26, G3, O31.

Summary: *The rapid development of information and communication technology at the end of the twentieth century has made the entrepreneurship regaining intensity and become a fundamental economic activity. The great economic transition, the change of critical production resources to the non-material on one hand, and the simultaneous liberalization and privatization in post-communist countries on the other, opened wide door to a new entrepreneurial ascent. Entrepreneurial economy is the economy in which innovation is a normal, regular, stable and continuous phenomenon. In terms of major changes and a sharp competitive struggle, new ideas and the ability to create and use innovation, surprises and adapting quickly have become the factors that can make a huge success. Therefore, the entrepreneurial spirit and innovation behavior of entrepreneurial managers is reaffirmed. Innovation is the instrument of entrepreneurship. It should be borne in mind that innovation creates the resource. Therefore, it is necessary to analyze and create the modalities of the effects of introducing certain innovations in the company. The aim of this paper is to elaborate on the mathematical analysis of the possibilities of measuring the financial effects of the introduction of innovation in entrepreneurial oriented company. Also, the paper will try to analyze the foreign experience to local practice from the perspective of creating and applying certain entrepreneurial innovation-oriented enterprises. The paper used scientific methods of deduction, comparative analysis and analysis of best practices. Interpretation of the results should serve as a basis for technical and scientific discussion on financial evaluation of effects of introducing innovation in entrepreneurial-oriented company, and as a basis for improving existing analytical framework.*

Key words: Financial evaluation, innovation, entrepreneurship, innovation sources.

ЈЕЛ Classification: L26, G3, O31

1. УВОД

Проблематика иновативности, као својство организације, састоји се у отворености организације према промјенама, успјешном управљању промјенама и успјешном прихватању промјена. Иновативност је карактеристика предузећа која се баве усвајањем нових идеја и брзо реагују на импулсе из окружења. Иновативност организације је неопходан услов за успјешно функционисање у циљу остваривања дугорочног пословног успјеха, тј. профитабилности и конкурентности. Све земље у транзицији болују од недостатка добрих предузетничких идеја а још више од недостатка јефтиног капитала неопходног за њихову реализацију. Бројне су предузетничке идеје и има их свуда, али је мали број занимљивих и оригиналних, односно оних које се могу осмислити као тржишно прихватљиве пословне прилике. Идеје су кључ предузетничке и економске будућности уопште савременог свијета. Као резултат предузетничке иновативности, инвентивности, стваралаштва и понајвише креативности, идеје садрже одговоре на све ваше проблеме, питања и жеље у достизању предузетничких циљева. Иновативност предузећа у БиХ је на веома ниском нивоу. То је дијелом последица недостатка добрих идеја, неспремности домаћих предузетника на ризик који свака иновација са собом носи, као и висока цијена коштања иновације, коју домаћи предузетници нису спремни да прихвате. Основна питања која су оличена кроз проблематику рада, а на која ћемо тражити одговор у раду су: која је позиција БиХ у односу на европске земље и земље у свијету из угла иновативности, који су извори иновација специфични и примјенљиви у предузећима у БиХ, како предузетници могу утицати на повећање иновативности предузећа у БиХ, како мјерити финансијске ефекте увођења иновација у предузетнички оријентисано предузеће? Научни предмет истраживања припада области финансијског вредновања ефеката иновативности. Научни циљ рада је да се кроз економетријску анализу повежу и финансијски вриједнују утицаји увођења иновација у предузетнички оријентисано предузеће. Дата анализа ће омогућити финансијско вредновање ефеката увођења иновација у предузетнички оријентисано предузеће у БиХ. Циљ рада је да се креира адекватна политика менаџмента иновација која ће омогућити побољшање финансијских ефеката увођења иновација у предузетнички оријентисано предузећа у БиХ. Циљ рада је, такође, доћи до квалитетног *ex-ante* и *ex-post* избора параметара вредновања ефеката увођења иновација у предузетнички оријентисано предузеће. Основна истраживачка хипотеза гласи: Примјеном принципа финансијског вредновања ефеката увођења иновација и примјеном адекватног менаџмента иновација може се остварити раст предузећа у БиХ. О актуелности проблематике истраживања говори и податак да преко 30% свих научно-истраживачких радова и истраживачких студија објављених у посљедњих пет година, садржаних у базама научно-истраживачких радова као што су: *EBSCO*, *ProQuest*, *Springer*, *Science Direct*, *CSA*, *Open Directory*, припада области предмета истраживања у раду и садржи кључне ријечи као у овом истраживачком раду. Актуелности предмета истраживања доприносе научно-истраживачки радови објављени у научно-истраживачкој бази EBSCO, као што су: Moers 2000, Terziovski 2010 и Rese and Barier 2011. Рад је конципиран из четири међусобно повезана и усклађена поглавља. У првом поглављу рада дата је анализа степен иновативности у предузећима у БиХ, кроз рангирање БиХ по степену иновативности у Европи и свијету у виду глобалног индекса иновативности – ГИИ. У другом поглављу рада се анализирају основни принципи савремене предузетничке доктрине управљања иновацијама и предузетничког начина размишљања у предузећима која теже прогресивном расту. Трећи дио рада носи назив „Менаџмент иновација – страна искуства за домаћу праксу“, гдје се елаборирају основни принципи иновативности и управљања иновацијама. У четвртном поглављу рада елаборира се емпиријска анализа и избор параметара финансијског вредновања ефеката увођења иновација у предузетнички оријентисано предузеће.

2. СТЕПЕН ИНОВАТИВНОСТИ ПРЕДУЗЕЋА У БИХ

Значајна истраживања у Свијету и БиХ показују постојање снажне корелације између иновација и предузетништва и економског развоја предузећа а тиме и економије једне земље. Питер Draker каже да је иновација „организован и систематизован рад“, праћен озбиљним анализама, истраживањима тржишта, демографских кретања итд. (Draker 1991) . У сврху мјерења улоге иновација у расту и развоју предузећа, а тиме и привреда држава креиран је

глобални индекс иновативности (ГИ). Индекс је креиран на бази методологије једног од најрепрезентативнијих научних института INSEAD, који је подржан од Joint Research (JRC) Европске комисије. Глобални индекс иновативности (ГИ) ослања се на два подиндекса: подиндекс иновационог улаза и подиндекс иновационог излаза, од којих се сваки наслања на специфичне стубове. Пет улазних стубова обухватају елементе који омогућавају иновативне активности унутар националне економије, а то су: институције, људски капитал и истраживања, инфраструктура, тржишна софистицираност и пословна софистицираност. Два излазна стуба обухватају механизме за надзор иновацијских излаза, а то су: научни излази и креативни излази. У табели 1 представљена је структура параметара (варијабли) који чине глобални индекс иновативности (ГИ)

Табела 1: Структура параметара (варијабли) глобалног индекса иновативности (ГИ)

Иновациони улаз	3.2.2 Потрошња електричне енергије	5.3.1 Накнаде за лиценце
1. Институције	3.2.3 Инфраструктура транспорта и трговине	5.3.2 Високо знање увоз
1.1 Политичко окружење	3.2.4 Формација бруто капитала	5.3.3 Увоз рачунара и комуникационих услуга
1.1.1 Политичка стабилност и одсуство насиља/тероризма	3.3 Еколошка одрживост	5.3.4 Нето прилив страних директних инвестиција
1.1.2 Ефективност владе	3.3.1 GDP по јединици употребе енергије	
1.1.3 Слобода медија	3.3.2 Перформансе окружења	Иновациони излаз
1.2 Регулаторно окружење	3.3.3 ISO 14001 сертификат окружења	6. Резултати знања и технологије
1.2.1 Регулаторни квалитет	4. Софистицирање тржишта	6.1 Креативно знање
1.2.2 Закон	4.1 Кредит	6.1.1 Национална канцеларија патената
1.2.3 Трошкови губитка редундансе	4.1.1 Једноставност добијања кредита	6.1.2 Апликације патената
1.3 Пословно окружење	4.1.2 Домаћи кредит за приватни сектор	6.1.3 Национална комунална канцеларија
1.3.1 Лакоћа покретања бизниса	4.1.3 Микрофинансијске институције	6.1.4 Научни и технички чланци у часописима
1.3.2 Лакоћа резоловања несолвентности	4.2 Инвестиције	6.2 Утицај знања
1.3.3 Једноставност плаћања пореза	4.2.1 Једноставност заштите инвеститора	6.2.1 Стопа раста ГДП по особи
2. Људски капитал и истраживање	4.2.2 Тржишна капитализација	6.2.2 Нови посао
2.1 Едукација	4.2.3 Укупан промет акција	6.2.3 Трошкови рачунарског софтвера
2.1.1 Трошкови едукације	4.2.4 Ризични капитал	6.2.4 ISO 9001 Стандард квалитета
2.1.2 Јавни трошкови едукације по ученику	4.3 Трговање и конкуренција	6.3 Знање
2.1.3 Школски живот	4.3.1 Примењена тарифна стопа	6.3.1 Примања по основу лиценци
2.1.4 Оцјена у науци	4.3.2 Приступ тржишту непољопривредних производа	6.3.2 Извоз високог знања
2.1.5 Однос ученик-професор	4.3.3 Увоз добара и услуга	6.3.3 Рачунарске и комуникационе услуге извоза
2.2 Терцијарно образовање	4.3.4 Извоз добара и услуга	6.3.4 Одливи по основу страних директних инвестиција
2.2.1 Упис терцијарног образовања	4.3.5 Интензитет локалне конкуренције	7. Креативни излази
2.2.2 Дипломирање у науци	5. Софистицирање бизниса	7.1 Креативна нематеријална улагања
2.2.3 Мобилност у науци	5.1 Ниво знања радника	7.1.1 Национална канцеларија регистрације
2.2.4 Бруто оцјена терцијарног сектора	5.1.1 Запослење у услугама оријентисаних ка знању	7.1.2 Регистрација по основу Мадридског споразума
2.3 Истраживање и развој	5.1.2 Формално усавршавање	7.1.3 ICT и пословни модел стварања
2.3.1 Истраживања	5.1.3 GERD извршене од стране предузећа	7.1.4 ICT и организациони модел стварања
2.3.2 Бруто трошкови R&D (GERD)	5.1.4 GERD финансиране од стране предузећа	7.2 Креативне робе и услуге
2.3.3 Квалитет научних истраживачких институција	5.1.5 GMAT главни резултат	7.2.1 Издавања за рекреацију
3. Инфраструктура	5.1.6 GMAT предузимачи тестова	7.2.2 Култура
3.1 ICT	5.2 Иновационе везе	7.2.3 Дневни листови

3.1.1 ICT приступ	5.2.1 Веза универзитет - индустрија	7.2.4 Извоз роба
3.1.2 ICT кориштење	5.2.2 Развијеност кластера	7.2.5 Извоз услуга
3.1.3 Јавни владин сервис	5.2.3 GERD финансиран из иностранства	7.3 Online креације
3.1.4 Online e-participation	5.2.4 Заједнички ризик - стратешки договори	7.3.1 Генерички топ-ниво
3.2 Генерална инфраструктура	5.2.5 Патенти страних инвеститора	7.3.2 Ниво развијености земље
3.2.1 Output	5.3 Апсорпција знања	7.3.3 Wikipedia, мјесечне измјене
		7.3.4 Video на YouTube

Извор: Global Innovation Index 2012

У табели 2 приказано је рангирање земаља према глобалном индексу иновативности (ГИИ) за 2011. годину.

Табела 2: Рангирање земаља према глобалном индексу иновативности (ГИИ)

Rank Европа	Rank World	Country	Score
1	1	Switzerland	68.24
2	2	Sweden	64.77
3	4	Finland	61.78
4	5	United Kingdom	61.25
5	6	Netherlands	60.55
6	7	Denmark	59.93
7	9	Ireland	58.68
8	11	Luxembourg	57.68
9	14	Norway	56.42
10	15	Germany	56.25
11	16	Malta	56.13
12	18	Iceland	55.73
13	19	Estonia	55.34
14	20	Belgium	54.29
15	22	Austria	53.10
16	24	France	51.75
17	26	Slovenia	49.92
18	27	Czech Republic	49.72
19	29	Spain	47.25
20	30	Latvia	46.97
21	31	Hungary	46.54
22	35	Portugal	45.29
23	36	Italy	44.48
24	38	Lithuania	44.02
25	40	Slovakia	41.37
26	42	Croatia	40.68
27	43	Bulgaria	40.67
28	44	Poland	40.36
29	45	Montenegro	40.15
30	46	Serbia	39.95
31	50	Moldova (Republic of)	39.23
32	51	Russian Federation	37.88
33	52	Romania	37.78
34	62	Macedonia (FYR)	36.18
35	63	Ukraine	36.12
36	66	Greece	35.27
37	72	Bosnia and Herzegovina	34.17
38	78	Belarus	32.93
39	90	Albania	30.38

Извор: Global Innovation Index 2012

Global Innovation Efficiency Index представља компоненту *Global Innovation Index*. У табели 3 приказане су вриједности *Innovation Efficiency Index* за 2011. годину.

Табела 3: Вриједности *Innovation Efficiency Index* за 2011. годину

Evropa Rank	World Rank	Country	Score
1	3	Moldova	01.08
2	4	Malta	01.03
3	5	Switzerland	01.01
4	7	Serbia	00.93
5	8	Estonia	00.93
6	9	Netherlands	00.92
7	11	Germany	00.91
8	14	Ukraine	00.90
9	18	Sweden	00.88
10	20	Slovenia	00.88
11	22	Czech Republic	00.87
12	28	Iceland	00.83
13	29	Luxembourg	00.83
14	30	Finland	00.83
15	33	Latvia	00.83
16	41	Hungary	00.82
17	43	Russian Federation	00.80
18	44	United Kingdom	00.80
19	45	Belgium	00.80
20	48	Austria	00.79
21	49	Bulgaria	00.79
22	50	Montenegro	00.78
23	52	Denmark	00.78
24	58	Norway	00.76
25	62	Lithuania	00.75
26	63	Croatia	00.75
27	64	France	00.75
28	65	Slovakia	00.75
29	66	Belarus	00.75
30	67	Portugal	00.75
31	71	Ireland	00.74
32	75	Italy	00.73
33	77	Romania	00.72
34	80	Poland	00.71
35	87	Spain	00.69
36	93	Macedonia (FYR)	00.68
37	102	Bosnia and Herzegovina	00.65
38	112	Albania	00.62
39	124	Greece	00.60

Извор: Global Innovation Index 2012

На бази претходних података можемо видјети да се Босна и Херцеговина налази у самом дну лествице европских земаља рангираних према *Innovation Efficiency Index*-у, са вриједношћу индекса од 00,65. По том основу све земље региона налазе се испред БиХ. Иновативну организацију карактерише окренутост према купцима и тржишту и ослањање на технологију као ресурс за постизање конкурентности, отвореност и оријентација према промјенама, што представља услов за висок степен иновативности предузећа. Кључни фактор конкурентности иновативног предузећа су иновације које представљају његов стратешки ресурс. Основни фактори који утичу на иновативност су специфично конкурентско окружење у грани којој припада организација и иновативност саме организације.

3. ПРЕДУЗЕТНИЧКИ ПРОЦЕС КОНЦЕПТА ИНОВАТИВНОСТИ

Појам предузетништва има врло различита значења, у зависности од приступа аутора и законске регулативе. У основи оно подразумева оснивање или покретање новог пословног подухвата уз прихватање одговарајућег ризика како би се остварио профит. За појам предузетника се стога углавном везују двије ствари – иновација и ризик. Ријеч је о људима који уводе нешто ново, мијењају, побољшавају или усавршавају постојеће и не мире се са садашњим стањем. Реафирмација предузетништва као карактеристика савременог менаџмента се дакле може посматрати на најмање два нивоа. Један се тиче развоја предузетништва у великим организацијама у виду такозваног интерног предузетништва, чиме се ове организације оспособљавају да брже реагују на све веће изазове из окружења. Други ниво се односи на развој малих и средњих организација као допуне великим системима. Схваћено у том смислу, предузетништво доноси низ предности личностима које се упусте у те воде. Неке од њих су: могућност контроле сопствене судбине, шанса за разликовање од других, могућност за остваривање пуног потенцијала, шанса да се да допринос друштву и да се уоче напори, шанса да се ради оно што се жели итд. Наравно, предузетништво носи и одређене опасности као што су неизвјестан приход и будућност, ризик од губитака, дуг и напоран рад, нижи квалитет живота (па и животни стандард) док се посао не разради, велики ниво стреса, потпуна одговорност, итд. Предузетнички процес је сплет активности различитих учесника укључених у реализацију конкретних предузетничких подухвата, односно у реализацији неке предузетничке идеје, која је утемељена на тржишно прихватљивој пословној прилици. Предузетнички процес захтијева већи број учесника без којих нема ефикасног предузетништва. Уз нужан степен дјелотворне осмишљености и изграђености предузетничке инфраструктуре, погодности предузетничке климе, изграђености предузетничке демократије и предузетничких слобода, у развијеним предузетничким економијама, уз мноштво различитих интересних варијација и односа, налазимо сљедеће учеснике предузетничког процеса. (Kuvačić 2005).

Развој новог производа може компанији да донесе више стратешких предности, јер нови производ може (Stošić 2007):

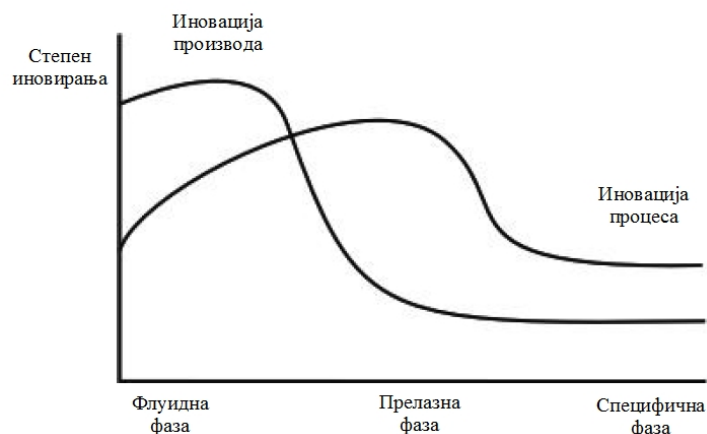
- бити извор конкурентске предности;
- обезбиједити могућности за појачање или промјену стратешког правца;
- побољшати корпоративни имиџ;
- обезбиједити повраћај инвестиција и капиталисати резултате истраживања и развоја;
- оснажити маркетинг/бренд;
- повољно утицати на људске ресурсе.

Савремена предузећа користе различите организационе механизме за подстицај и подршку иновација, од којих се могу издвојити (Nagayanan 2000):

1. посебна организациона јединица за иновационе активности;
2. пројектна и матрична организација;
3. квазиструктура и мултипројектни менаџмент;
4. одјељење за улагање „ризичног капитала“.

Када је у питању иновативност, главна разлика између традиционалне и иновативне организације је однос према промјенама. Све традиционалне организације карактерише страх од промјена, који се манифестује у виду снажног отпора према промјенама. Топ-менаџмент у традиционалним организацијама је углавном непријатељски расположен према предлозима и новим идејама запослених. Питер Дракер каже да је иновација „организован и систематизован рад“, праћен озбиљним анализама, истраживањима тржишта, демографских кретања итд (Draker 1991). Модели иновације производа и процеса је метода која су развили Вилијам Абернати (William Abernathy) и Џејмс Утербак (James M. Utterback) која је неопходна за креирање стратегије иновација, као и праћење ефеката иновације, кроз интеракцију између иновације производа и иновације процеса. Теоријски концепт ћемо представити и графички, графиком 1.

Графикон 1: Иновације производа и процеса

Извор: Utterback 1994, 283

Иновације производа су највеће у почетној фази када се производ налази на почетку животног циклуса, тржиште још није одређено, процедуре у производњи нису фиксирани, ток материјала је флексибилан – зато се ова фаза препознаје као флуидна или флексибилна. У овој фази предузеће је, најчешће, екстерно оријентисано, са значајном улогом стратешког управљања. Организација је неформална, са високим степеном децентрализације. Све то покреће талас иновација процеса, од прелазне ка специфичној фази, у којој се конкурише бољим квалитетом и нижом цијеном датог производа. Иновативност је иницирана растом интерних техничких могућности, процес производње постаје ригиднији уз повећање обима производње, како би се користиле предности економије обима. Фазу зрелости карактерише опадање иновација производа и процеса. За предузеће ово је тзв. фокусирана фаза, коју карактерише стандардизација и снижавање трошкова, ефикасност процеса производње, чвршће организационо структурирање и висок степен централизације. Овај прелазак иновације производа у иновацију производње представља један од суштинских елемената процеса иновације, који показује да иновација није дискретна појава која се појављује с времена на вријеме, већ се ради о непрекидном (континуираном) процесу интеракције између различитих типова иновација, тј. иновација производа и иновација процеса. Технолошко предвиђање је предуслов управљања иновацијама. Информације које се добијају као резултат технолошког предвиђања повезује се са резултатима других врста предвиђања унутар предузећа и чине интегралан систем предвиђања. Технолошко предвиђање је директно повезано са предвиђањима обима производње, реализације производа на тржишту, економских резултата и осталих елемената комплетног пословног система.

4. ИЗВОРИ ИНОВАЦИЈА – СТРАНА ИСКУСТВА ЗА ДОМАЋУ ПРАКСУ

Почетне кораке у развоју теорије иновација учинио је Јозеф Шумпетер, један од највећих економиста у историји, четрдесетих година 20. вијека. Економски развој је, истакао је Јозеф Шумпетер, у највећој мјери одређен неекономским факторима. Према овом теоретичару предузетничке економије, најважнији фактор привредног раста су комбинације пет фактора, који представљају иновације (Schumpeter 1939):

1. нови производи,
2. нове производне технологије,
3. отварање нових тржишта,
4. увођење нових ресурса и сировина,
5. нова организација економске активности.

Статистички параметри су показали да се данас највећи истраживачки рад одвија у оквиру великих компанија које издвајају огромна средства за технолошки развој: Мајкрософт (*Microsoft*), ИБМ (*IBM*), Интел (*Intel*), Ценерал Електрик (*General Electric*), Ценерал моторс (*General Motors*), Тојота (*Toyota*), Мазда (*Mazda*), Фолксваген (*Volkswagen*), Дипон (*DuPont*),

Нокиа (*Nokia*), Самсунг (*Samsung*), Боинг (*Boeing*), Ербас (*Airbus*), Локхид Мартин (*Lockheed Martin*), Фаззер (*Pfizer*), Рош (*Roche*).

Према Drakerу, извори иновација могу бити (Draker 1991):

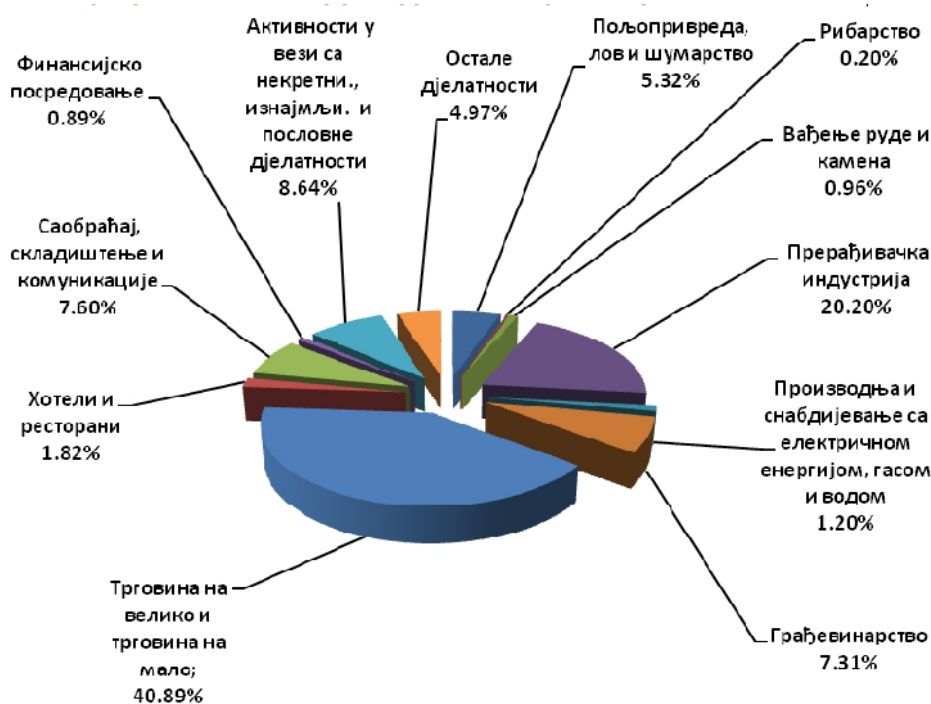
1. Неочекивано – неки неочекивани догађај се појављује као извор иновација. Разликују се слjedeћи случајеви:
 - а) Неочекивани успјех – појединац или компанија сасвим случајно долазе до иновације (*serendipity*). Овакав успјех, с обзиром да је неочекиван, често затиче све протагонисте неспремне. Такође, неријетко се догађа да нагли пораст тражње, проузрокован неочекиваним успјехом, буде искоришћен од стране неког имитатора. Примјери неочекиваног успјеха су нпр. откриће најлона од стране компаније Дипон (*DuPont*).
 - б) Неочекивани промашај – коришћење неуспјеха као извора за иновацију. Откриће чипса од стране сер Вилијама Криспа (*Sir William Crisp*).
 - ц) Неочекивани спољни догађај – коришћење неочекиваног спољњег догађаја за иновације. На примјер, прелазак са пословних на персоналне рачунаре у свијету се десио доста нагло. Захваљујући правилној процјени ситуације, компанија IBM је захваљујући свом персоналном рачунару (IBM PC) израсла у правог гиганта.
2. Неподударности – коришћење неподударности између онога „што јесте“ и онога „што би требало да буде“. Разликује се више врста неподударности:
 - а) Неподударност између економских реалности једне привредне дјелатности – ради се о случају када раст тражње за неким производом и/или услугом не доводи до очекиваног повећања профитабилности, због још бржег раста трошкова. Типични примјери за овакве неподударности су индустрије, као што су индустрија челика и индустрија папира.
 - б) Неподударност измену реалности и претпоставке о њој – људи због погрешних претпоставки погрешно опажају реалност.
 - ц) Неподударност између опажених и стварних вриједности и очекивања клијената – дешава се када произвођач и тржиште не перципирају производ на исти начин. Уколико произвођач увиди ту неподударност, има могућност да другачије позиционира свој производ и на тај начин оствари екстрапрофит. На примјер *Parker* или *Mont-Blanc* наливпера.
 - д) Неподударност у оквиру ритма или логике процеса – јавља се када неки корак у процесу „одудара“ и самим тим успорава читав процес. У оваквој ситуацији је веома значајно отклонити ту карику у ланцу која ствара проблеме.
3. Потреба процеса – свакодневни процес пословне активности је непресушан извор иновација. Некада се те иновације намећу саме по себи, због природног начина одвијања процеса, док је некада теже доћи до њих. Типичан примјер је компанија Кодак.
4. Привредне и тржишне структуре – у већини грана привредне и тржишне структуре се веома тешко мијењају. У софтверској индустрији *Microsoft* суверено влада већ око деценију и по. Када дође до промјена у овим структурама, неопходне су крупне иновације како би се компанија одржала на врху.
5. Демографска кретања – представљају значајан извор иновација заснован на кретањима структуре становништва.
6. Промјене у опажању – разлика у томе како тржиште перципира ствари и какво је реално стање.
7. Ново знање – представља „суперзвијезду“ предузетништва. Иновације засноване на новом знању, које успију на тржишту, доносе највећи профит. Међутим, за њихов развој су потребна највећа средства, а потребно је и до 30 година да буду прихваћене.

Резултат успјешног истраживања и развоја је знање које ће бити од користи предузећу и потрошачима. Квалитетно обављен процес истраживања и развоја је предуслов за успјех иновације на тржишту. С обзиром да је сам процес доста скуп и дуготрајан, предузећа се често налазе у дилеми како да приступе самом истраживању, као и како да наступе на тржишту. Истраживања спроведена у БиХ показују да су узимајући у обзир рејтинговање дјелатности које су најдоминантније у БиХ, што је обухваћено и стратегијом развоја БиХ, затим *cost-benefit*

анализу, цијену коштања иновације и *swot* анализу увођења иновација највише коришћене су: иновације засноване на потреби процеса, иновације засноване на неподударности и иновације засноване на промјенама у опажању.

У наставку рада ћемо приказати структуру малих и средњих предузећа по дјелатностима. Приказаћемо структуру МСП-а за 2010. годину, јер се утицај велике економске кризе одразио на смањење броја МСП-а по дјелатностима у 2011. Анализа о броју МСП-а по дјелатностима је значајна због идентификовања дјелатности у којима је могуће највише креирати иновације у Републици Српској, што је представљено графиком 2.

Графикон 2: Анализа броја МСП-а по дјелатностима у Републици Српској за 2010.

Извор: Анализа стања у области МСП-а за 2010. годину.

Мала и средња предузећа су најзначајнији генератор иновација. Мала предузећа, за једнаку суму уложеног новца, успијевају да произведу четири пута више иновација од средњих предузећа, а чак 24 пута више иновација од великих предузећа.

5. ФИНАНСИЈСКА АНАЛИЗА ВРЕДНОВАЊА ЕФЕКТА УВОЂЕЊА ИНОВАЦИЈА – НОВИ ПРИСТУПИ

Успјешан процес иновација захтијева обављање неопходних активности, као што је дефинисање проблема, његовање идеје, трансфер информација, интеграцију информација и подстицање и рад на маркетингу пројекта иновација. Полазећи од тога, успјешан процес иновација захтијева комбинацију предузетничких, управљачких и технолошких улога (функција). Проблематика мјерења финансијских ефеката увођења иновација све више добија на значају. На бази анализе подобности појединих извора финансирања за предузећа у БиХ, потребно је извршити финансијско вредновање ефеката увођења иновација у предузетнички оријентисано предузеће. Статистички гледано, већински дио реализованих иновација у свијету финансијски се генерише кроз приход од продаје. С тим у вези, највећи дио финансијских ефеката увођења иновација у нето добити се рефлектује из прихода од продаје. Вредновање ефеката увођења иновација у предузетнички оријентисано предузеће ћемо приказати на бази анализе нето добити из биланса успјеха, што је представљено табелом 4.

Табела 4: Финансијско вредновање увођења иновација кроз скраћени биланс успјеха компаније *xx*

Скраћени биланс успјеха	2011.	2010.
Приход од продаје после увођења иновација (Приход од продаје прије увођења иновације+приход од продаје генерисан на бази увођења иновације $\Delta 1(1 - n)$)	$480.792.407 + \Delta 1(1 - n)$	$473.064.389 + \Delta 1(1 - n)$
ЕБИТДА после увођења иновације (ЕБИТДА прије увођења иновације+ ЕБИТДА генерисан на бази увођења иновације $\Delta 2(1 - n)$)	$233.828.166 + \Delta 2(1 - n)$	$229.708.784 + \Delta 2(1 - n)$
Амортизација	110.123.365	104.948.776
ЕБИТ после увођења иновације (ЕБИТ прије увођења иновације+ ЕБИТ генерисан на бази увођења иновације $\Delta 3(1 - n)$)	$123.704.801 + \Delta 3(1 - n)$	$124.760.008 + \Delta 3(1 - n)$
Расходи камата после увођења иновације (Расходи камата прије увођења иновације± Расход камата генерисан на бази увођења иновације $\Delta 4(1 - n)$)	$4.251.857 \pm \Delta 4(1 - n)$	$4.482.849 \pm \Delta 4(1 - n)$
Добитак прије пореза после увођења иновације (Добитак прије пореза прије увођења иновације+ Добитак прије пореза генерисан на бази увођења иновације $\Delta 5(1 - n)$)	$119.452.944 + \Delta 5(1 - n)$	$120.277.159 + \Delta 5(1 - n)$
Порези из добитка после увођења иновације (Порези из добитка прије увођења иновације± Порези из добитка генерисан на бази увођења иновације $\Delta 6(1 - n)$)	$12.037.059 \pm \Delta 6(1 - n)$	$11.918.379 \pm \Delta 6(1 - n)$
Нето добитак после увођења иновација (Нето добитак прије увођења иновација+нето добит генерисана увођењем иновација $\Delta(1 - n)$)	$107.414.911 + \Delta(1 - n)$	$108.359.224 + \Delta(1 - n)$

Легенда:

$\Delta 1(1 - n)$ – приход од продаје генерисан на бази увођења иновације,

$\Delta 2(1 - n)$ – ЕБИТДА генерисан на бази увођења иновације,

$\Delta 3(1 - n)$ – ЕБИТ генерисан на бази увођења иновације,

$\Delta 4(1 - n)$ – расход камата генерисан на бази увођења иновације,

$\Delta 5(1 - n)$ – добитак прије пореза генерисан на бази увођења иновације,

$\Delta 6(1 - n)$ – порези из добитка генерисан на бази увођења иновације,

$\Delta(1 - n)$ – нето добит генерисана увођењем иновациј.

Финансијско вредновање ефеката увођења иновација које се спроводе у предузећима могуће је генерисати и кроз друге ставке биланса успјеха, које се свде на скраћени биланс успјеха представљен у табели 4.

У Републици Српској, сходно Закону о подстицају МСП-а, предузећа се према величини разврставају на мала и средња и велика у зависности од:

- просјечног броја запослених,
- укупног прихода од продаје,
- збира билансне активе.

С тим у вези утицај иновација финансијски се рефлектује и на законски прописане параметре којима можемо мјерити раст предузећа.

$$\text{Укупног прихода од продаје после увођења иновација} = \text{Укупног прихода од продаје прије увођења иновација} + \Delta(n)$$

$\Delta(n)$ – приход од продаје генерисан на бази увођења иновација.

$$\text{Збира билансне активе после увођења иновација} = \text{Збира билансне активе прије увођења иновација} + \Delta(1n)$$

$\Delta(1n)$ – дио билансне активе генерисан на бази увођења иновација.

$$\text{Просјечног броја запослених после увођења иновација} = \text{Просјечног броја запослених прије увођења иновација} + \Delta(2n)$$

$\Delta(2n)$ – броја запослених генерисан на бази увођења иновација.

6. ЗАКЉУЧАК

Пословним свијетом будућности доминираће свјетске кооперативне и узајамно повезане мреже малих предузећа. Врхунске пословне резултате и нова рјешења биће могуће пронаћи само у сарадњи различитих специјализованих предузећа, предузетника, научника, технолога те организацијских и других експерата. Глобалну економију 21. вијека обиљежиће снажан пораст пословања и надметање великог броја агилних конкурената. На сцену ступају нова мала флексибилна и иновативна предузећа која самостално или међусобно повезано наступају на тржиште.

Данас су истраживање и развој (*Research & Development – R&D*) један од најважнијих извора иновација. Под истраживањем подразумијевамо планско трагање у циљу откривања новог знања које би било корисно за развој нових производа. Развој представља превођење резултата истраживања или неког другог знања у план за нове, побољшане производе. Резултат успјешног истраживања и развоја је знање које ће бити од користи предузећу и потрошачима. Квалитетно обављен процес истраживања и развоја је предуслов за успјех иновације на тржишту. С обзиром да је сам процес доста скуп и дуготрајан, предузећа се често налазе у дилеми како да приступе самом истраживању, као и како да наступе на тржишту. Глобални индекс иновативности (ГИ) представља значајан показатељ гдје се земља налази са позиције иновација и иновативности у односу на друге земље. На бази претходно анализираног, можемо потврдити основну истраживачку хипотезу Но, тј. да примјеном принципа финансијског вредновања ефеката увођења иновација и примјеном адекватног менаџмента иновација може се остварити раст предузећа у БиХ.

Да би се процес истраживања и развоја обавио успјешно, морају бити испуњене одређене претпоставке. Наиме, истраживање и развој мора бити у функцији раста и развоја предузећа и усклађени са темпом раста. У супротном, превише инвестирања у истраживања и развој може учинити предузеће неликвидним, а премало ће учинити предузеће неконкурентним. Поред тога, неопходно је обезбиједити довољно средстава, адекватне људске и техничке капацитете, као и припремити се за евентуалне неуспјехе приликом развоја нових производа. Сарадња са научно-истраживачким институцијама као што су факултети, институти и приватне компаније које имају искуства у овој области, може значајно допринијети повећању успјешности овог процеса.

ЛИТЕРАТУРА

- Adižes, Isak.** 2002. *Upravljanje životnim ciklusom preduzeća*. Novi Sad: Prometej.
- Agencija za mala i srednja preduzeća - RARS.** 2010. *Analiza stanja u oblasti MSP-a za 2010. godinu*. Banja Luka
- Berberović, Šefkija i Milan Jelić.** 2005. *Menadžment malih i srednjih preduzeća*. Banja Luka: Ekonomski fakultet.
- Dostić, Milan.** 2003. *Menadžment malih i srednjih preduzeća*. Sarajevo: Ekonomski fakultet.
- Draker, Piter.** 1991. *Inovacije i preduzetništvo – praksa i principi*. Beograd: Privredni pregled.
- Gilder, Gorg.** 1986. *The Spirit of Enterprise*. New York: Penguin Books.
- Kuvačić, Nikola.** 2005. *Poduzetnička biblija*. Beograd: Beretin.
- Moers, Luc.** 2000. *Determinants of Enterprise Restructuring in Transition: Description of a Survey in Russian Industry*. Post-Communist Economies. Issue 3.
- Narayanan, Vil.** 2000. *Managing Technology and Innovation for Competitive Advantage*. New Jersey: Prentice Hall.
- Rese, Aalexandra and Daniel Barrier.** 2011. *Success factors for innovation management in networks of small and medium enterprises*. R&D Management, Issue 2.
- Schumpeter, Josef.** 1939. *Business Cycles*. New York: McGraw Hill.
- Stošić, Biljana.** 2007. *Menadžment inovacija – ekspertni sistemi, modeli i metodi*. Beograd: FON.
- Terziovski, Mile.** 2010. *Innovation practice and its performance implications in small and medium enterprises (SMEs) in the manufacturing sector: a resource-based view*. Strategic Management Journal. Issue 8.
- Utterback, Michael.** 1994. *Mastering the Dynamics of Innovation: How Companies Can Seize Opportunities in the Face of Technological Change*. Harvard: Business School Press.
- Vukmirović, Nikola.** 2006. *Savremeno preduzetništvo – Nauka i vještina poslovnog uspjeha*. Banja Luka: Ekonomski fakultet.
- Vukmirović, Nikola.** 2012. *Preduzetništvo u ekonomskoj teoriji i praksi, inovativni sistemi kreiranja i efikasnijeg korištenja resursa*. Banja Luka: Ekonomski fakultet.
- Vukotić, Veselin.** 2000. *Preduzetnička ekonomija*, Podgorica: Ekonomski fakultet.
- Internet izvori:
- European Comission.** 2012. Pristupljeno 15. septembra. <http://ec.europa.eu/enterprise/>
- Global Innovation Index** 2012. Pristupljeno 20. oktobra <http://www.globalinnovationindex.org/gii/main/analysis/rankings.cfm?vno=a1>